

(ознакомительный фрагмент)

УСТАНОВА АДУКАЦЫІ
“БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ ПЕДАГАГІЧНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ
ІМЯ МАКСІМА ТАНКА”

УДК 81'1:[811.161.3+811.111]'20/30”

АСТАПЧЫК
Таццяна Аляксандраўна

**НЕКАДЫФІКАВАНЫЯ АД’ЕКТЫЎНЫЯ КАМПАЗІТЫ
Ў БЕЛАРУСКАЙ І АНГЛІЙСКАЙ ПРОЗЕ
20–30-х ГАДОЎ XX СТАГОДДЗЯ:
СТРУКТУРА, СЕМАНТЫКА, ФУНКЦЫЯНАВАННЕ**

Аўтарэферат
дысертацыі на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук

па спецыяльнасці 10.02.20 – параўнальна-гістарычнае,
тыпалагічнае і супастаўляльнае мовазнаўства

Мінск, 2019

Работа выканана ва ўстанове адукацыі
“Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

Навуковы кіраўнік: **Старычонак Васіль Дзянісавіч**, доктар філалагічных навук, прафесар, дэкан філалагічнага факультэта УА “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”

Афіцыйныя апаненты: **Прыгодзіч Мікалай Рыгоровіч**, доктар філалагічных навук, прафесар, загадчык кафедры гісторыі беларускай мовы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Гапеева Вольга Міхайлаўна, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры стылістыкі англійскай мовы УА “Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт”

Апаніруючая арганізацыя: УА “Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава”

Абарона адбудзецца 10 красавіка 2019 г. у 15.00 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый К 02.21.01 пры ўстанове адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” па адрасе: 220030, г. Мінск, вул. Савецкая, 18, аўд. 42, e-mail: lingby@gmail.com; тэл. вучонага сакратара: (+37517)2008253

З дысертацыяй можна азнаёміцца ў бібліятэцы ўстановы адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка”.

Аўтарэферат разасланы 7 сакавіка 2019 года.

Вучоны сакратар
савета па абароне дысертацый

Д. В. Дзятко

УВОДЗІНЫ

Некадыфікаваныя словы з'яўляюцца ўвасабленнем глыбінных моўных магчымасцей (дэрывацыйных, семантычных, стылістычных), якія могуць застацца нявыяўленымі пры скіраванні даследчыцкай увагі выключна на кадыфікаваныя пласты лексікі. У сучаснай беларусістыцы, русістыцы і англістыцы адсутнічаюць комплексныя даследаванні некадыфікаваных ад'ектыўных кампазітаў (далей НАК). Відавочнымі лакунамі ў даследаванні НАК выступаюць пытанні семантычнага і стылістычнага дэкадзіравання. Вывучэнне семантыкі і стылістычнага патэнцыялу беларускіх і англійскіх НАК у супастаўленні грунтуецца не на рознаструктурнасці дзвюх моўных сістэм (як у выпадку з асвятленнем дэрывацыйных асаблівасцей), а на агульнасці для носбітаў розных моў заканамернасцей семантычнай катэгарызацыі рэчаіснасці і вобразнага мыслення. Антрапацэнтрычны падыход пры інтэрпрэтацы фактычнага матэрыялу дазваляе выявіць культурныя коды, семантычныя прыярытэты, зашыфраваныя ў найўных карцінах свету і часта няўлоўныя пры ўнутрымоўным разглядзе. Дысертацыя ўяўляе сабой першае супастаўляльнае даследаванне беларускіх і англійскіх НАК, якое ілюструе іх нацыянальна-культурную спецыфіку, што бачыцца асабліва актуальным з улікам актывізацыі сучасных працэсаў глабалізацыі і міжмоўнай камунікацыі. Акрамя таго, **актуальнасць** работы абумоўлена: а) неабходнасцю вывучэння недаследаваных і маладаследаваных аспектаў НАК; б) несістэматызаванасцю беларускіх і англійскіх НАК у межах адной семантычна ўпарадкаванай структуры; в) агульным кагнітыўна-камунікатыўным ракурсам дысертацыйнага даследавання.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з навуковымі праграмамі (праектамі), тэмамі. Дысертацыя выканана на кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі ўстанова адукацыі “Беларускі дзяржаўны педагагічны ўніверсітэт імя Максіма Танка” ў межах даследавання па дзяржаўнай бюджэтнай тэме НДР: “Другасныя дзеяслоўныя і іменныя намінацыі як феномен адлюстравання спецыфікі беларускай нацыянальнай карціны свету” (2010–2016 гг., нумар дзяржрэгістрацыі – 20161479).

Мэта і задачы даследавання. Мэта даследавання – выявіць тыпалагічныя падабенствы і адрозненні ў сістэме беларускіх і англійскіх НАК

на аснове вывучэння іх структуры, семантыкі і функцыянавання ў мастацкай прозе 20–30-х гадоў XX стагоддзя.

Пастаўленая мэта прадугледжвае вырашэнне наступных **задач**:

- 1) раскрыць аб’ём паняцця “некадыфікаваны ад’ектыўны кампазіт”, ажыццявіць комплекснае апісанне лінгвістычнай прыроды НАК;
- 2) разгледзець структурныя асаблівасці беларускіх і англійскіх НАК з улікам аналітычных і сінтэтычных рыс дзвюх моў;
- 3) выявіць спецыфіку семантычнай катэгарызацыі беларускіх і англійскіх НАК і абазначыць семантычныя прыярытэты рэпрэзентаваных праз НАК фрагментаў беларускай і англійскай моўных карцін свету;
- 4) устанавіць стылістычныя асаблівасці функцыянавання беларускіх і англійскіх НАК.

Аб’ект даследавання – беларускія і англійскія НАК. **Прадмет** – структурныя, семантычныя і стылістычныя асаблівасці НАК у беларускай і англійскай прозе 20–30-х гадоў XX стагоддзя.

Матэрыялам для даследавання паслужылі 1561 беларускі і 1369 англійскіх НАК, сабраных метадам скразной выбаркі з раўназначных па аб’ёме мастацкіх праявічых тэкстаў 20–30-х гадоў XX стагоддзя 17 беларускіх (Міхась Зарэцкі, Мікола Нікановіч, Змітрок Бядуля, Якуб Колас, Максім Гарэцкі, Ян Скрыган, Эдуард Самуілёнак і інш.) і 15 англійскіх (Дэвід Герберт Лоўрэнс, Вірджынія Вульф, Джон Галсуорсі, Рычард Олдынган, Гільберт Кійт Чэстэртан, Герберт Уэлс, Уільям Сомерсет Моэм і інш.) пісьменнікаў.

Навуковая навізна даследавання заключаецца ў тым, што ўпершыню беларускія і англійскія НАК вывучаны ў супастаўляльным аспекце, а іменна: 1) акрэслены аб’ём паняцця “некадыфікаваны ад’ектыўны кампазіт”; прапанаваны крытэрыі дыферэнцыяцыі аказіянальных і патэнцыяльных ад’ектыўных кампазітаў; 2) выяўлены асаблівасці дэрывацыі і структурныя разнавіднасці беларускіх і англійскіх НАК з улікам сінтэтычных і аналітычных рыс дзвюх моў; 3) беларускія і англійскія НАК прадстаўлены як канстытуенты лексіка-семантычных груп (далей ЛСГ) і тэкставых семантычных палёў (далей ТСП) з ілюстрацыяй семантычных прыярытэтаў дзвюх моўных карцін свету і сістэматызаваны ў выглядзе ідэаграфічнага слоўніка; 4) устаноўлены стылістычныя асаблівасці функцыянавання беларускіх і англійскіх НАК.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону.

1. НАК уяўляюць сабой кагнітыўна-дыскурсіўныя ўтварэнні, якія характарызуюцца трохаспектнай лінгвістычнай прыродай: ад’ектыўнасцю, неаднакампанентнасцю, індывідуальна-аўтарскім статусам. У сувязі з нерэфэрэнтнасцю і дыскурсіўнай залежнасцю НАК выяўленне агульнасці і

спецыфічнасці іх структурных, семантычных і стылістычных асаблівасцей ажыццяўляецца ў межах аказіянальнага модуля (далей АМ), пад якім разумеецца мінімальны кантэкст (як правіла, НАК + субстантыў), неабходны для аналізу лінгвістычных абставін утварэння і функцыянавання НАК. У беларускіх мастацкіх тэкстах (далей БМТ) пераважаюць аказіянальныя складаныя ад’ектывы, у англійскіх мастацкіх тэкстах (далей АМТ) – патэнцыяльныя складаныя ад’ектывы. Некаторыя беларускія і англійскія НАК ужываюцца неаднаразова адным і тым жа і рознымі пісьменнікамі.

2. Беларускія і англійскія НАК характарызуюцца пераважна двухкампанентнай структурай і дэфісным напісаннем. Структурныя разнавіднасці беларускіх і англійскіх НАК ілюструюць вынік працэсу дэрывацыі. У БМТ і АМТ зафіксаваны НАК, якія адпавядаюць наступным структурным разнавіднасцям: з першым кампанентам – асновай прыметніка; з першым кампанентам – асновай прыслоўя; з першым кампанентам – асновай назоўніка; з першым кампанентам – асновай лічэбніка ці няпэўна-колькаснага слова. НАК з першымі кампанентамі, прадстаўленымі асновай займенніка і аддзеяслоўнай асновай, характэрны толькі для АМТ. Англійскія НАК адметныя большай (у параўнанні з беларускімі) разнастайнасцю мадэлей утварэння, варыянтаў спалучальнасці кампанентаў і колькасцю апошніх, што абумоўлена выразнымі тэндэнцыямі да аналітызму ў англійскай моўнай сістэме.

3. НАК надаюць нетрывіяльную характарыстыку семантычным сферам, найбольш значным для пэўнай моўнай карціны свету. Беларускія і англійскія НАК структуруюцца ў межах трох глабальных ТСП прыметавага катэгарыяльнага тыпу – “Чалавек”, “Прырода”, “Агульныя паняцці” – у залежнасці ад семантычнай сферы распаўсюджвання (накладання) прыметы. Большасць беларускіх і англійскіх НАК адносіцца да ТСП “Чалавек”, што сведчыць пра антрапацэнтрычнасць дзвюх моўных карцін свету. Беларускія НАК перш за ўсё скіраваны на семантычныя сферы, непасрэдна або ўскосна звязаныя з адлюстраваннем унутранага свету чалавека, а англійскія НАК характарызуюць разнастайныя рэаліі пераважна матэрыяльнага свету. Агульнасць і спецыфічнасць семантычнай катэгарызацыі беларускіх і англійскіх НАК абумоўлены лінгвістычнымі і этнакультурнымі фактарамі.

4. Прыметы, прадстаўленыя НАК, валодаюць багатым вобразна-выяўленчым патэнцыялам і семантычнай ёмістасцю і могуць быць абзначаны як комплексныя прыметы (далей КП). НАК функцыянуюць у якасці ядзерных і дапаможных кампанентаў тропы і стылістычных фігур. Пазіцыйныя варыянты КП уключаюць у сябе выпадкі адзінкавага і паўторнага звароту да НАК у межах сказа і ілюструюць стылістычную інтэнцыю пісьменніка. У БМТ і АМТ

зафіксаваны пераважна агульныя асаблівасці функцыянавання НАК, што абумоўлена як універсальнасцю феномена аўтарскай словатворчасці, так і падабенствам вобразнага мыслення носьбітаў рознаструктурных моў.

Асабісты ўклад саіскальніка вучонай ступені. Дысертацыя з’яўляецца самастойным аўтарскім даследаваннем, асноўныя палажэнні і вынікі якога грунтуюцца на асабіста сабраным і сістэматызаваным фактычным матэрыяле. Публікацыі па тэме дысертацыі выкананы без суаўтарства.

Апрабацыя дысертацыі і інфармацыя аб выкарыстанні яе вынікаў. Асноўныя палажэнні і вынікі даследавання абмяркоўваліся на пасяджэннях кафедры мовазнаўства і лінгвадыдактыкі БДПУ, а таксама на рэспубліканскіх і міжнародных навуковых канферэнцыях: “XVII Гарэцкія чытанні” (Мінск, 9 красавіка 2009 г.), “Образование и наука в Беларуси: актуальные проблемы и перспективы развития в XXI веке” (Мінск, 21 мая 2010 г.), “Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння” (Мінск, 17–18 лістапада 2011 г.), “Мир языков: ракурс и перспектива” (Мінск, 22 красавіка 2013 г.), “Образование и наука в Беларуси: актуальные проблемы и перспективы развития в XXI веке” (Мінск, 17 мая 2013 г.), “На хвалях мовы: да 90-годдзя з дня нараджэння акадэміка М. В. Бірылы” (Мінск, 10–11 верасня 2013 г.), “Пісьменнік – асоба – час” (Мазыр, 27 верасня 2013 г.), “Карповские научные чтения” (Мінск, 14–15 сакавіка 2014 г.), “Наука, образование, инновации: апробация результатов исследования” (Нефцякамск, 1 лютага 2018 г.), “Актуальные направления научных исследований: теория и практика” (Мінск, 16 лютага 2018 г.), “Актуальныя праблемы мовазнаўства і лінгвадыдактыкі: да 80-годдзя з дня нараджэння прафесара Г. М. Малажай” (Брэст, 15 сакавіка 2018 г.), “Куляшоўскія чытанні” (Магілёў, 19 красавіка 2018 г.), “XXVI Гарэцкія чытанні” (Мінск, 19 красавіка 2018 г.), “XI Танкаўскія чытанні” (Мінск, 20 верасня 2018 г.), “Міжнародныя навуковыя чытанні: да 100-годдзя з дня нараджэння прафесара Ф. М. Янкоўскага” (Мінск, 18 кастрычніка 2018 г.), “Дзясятыя Калеснікаўскія чытанні” (Брэст, 18 кастрычніка 2018 г.), “Преодоление языковых и коммуникативных барьеров: образование, наука, культура” (Кіеў, 16–17 лістапада 2018 г.).

Апублікаванне вынікаў дысертацыі. Асноўныя палажэнні і вынікі работы адлюстраваны ў 23 публікацыях, з якіх 5 – у навуковых рэцэнзаваных выданнях, уключаных ВАК Рэспублікі Беларусь у Пералік навуковых выданняў для апублікавання вынікаў дысертацыйных даследаванняў, 9 – у зборніках навуковых артыкулаў і 9 – у зборніках матэрыялаў навуковых канферэнцый.

Структура і аб’ём дысертацыі. Дысертацыйнае даследаванне складаецца з пераліку ўмоўных абазначэнняў, уводзін, агульнай

характарыстыкі работы, чатырох глаў, заключэння, бібліяграфічнага спіса, дадатку (“Ідэаграфічны слоўнік беларускіх і англійскіх некадыфікаваных ад’ектыўных кампазітаў 20–30-х гадоў XX стагоддзя”). Агульны аб’ём дысертацыі – 264 старонкі, з якіх асноўны тэкст займае 102 старонкі, бібліяграфічны спіс – 23 старонкі, дадатак – 139 старонак.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Першая глава “Тэарэтычныя і метадалагічныя перадумовы супастаўляльнага даследавання некадыфікаваных ад’ектыўных кампазітаў” носіць аглядна-аналітычны характар і складаецца з пяці раздзелаў.

Раздзел 1.1 “Некадыфікаваныя ад’ектыўныя кампазіты як аб’ект даследавання” прысвечаны асэнсаванню трохаспектнай лінгвістычнай прыроды НАК – кагнітыўна-дыскурсіўных утварэнняў, якія характарызуюцца ад’ектыўнасцю, неаднакампанентнасцю і індывідуальна-аўтарскім статусам. Даследаванне структуры, семантыкі і стылістычнага патэнцыялу НАК мэтазгодна ажыццяўляець у межах АМ – мінімальнага кантэксту, неабходнага для выяўлення абставін утварэння і функцыянавання НАК. АМ можа мець простую (НАК + субстантыў) або ўскладненую (НАК + спалучэнне ад’ектыва з субстантывам, НАК + спалучэнне субстантыва з субстантывам) структуры: *маўкліва-спакойная даль, яскрава-каляровы абрус далі; warm-dark cliff, yellow-slashed sky of dawn.*

У раздзеле 1.2 “Крытэрыі вылучэння некадыфікаваных ад’ектыўных кампазітаў” асвятляюцца падыходы да ажыццяўлення выбаркі НАК з арыгінальных мастацкіх тэкстаў і фарміравання корпуса НАК. Прадстаўленыя ў дысертацыі беларускія і англійскія НАК, адабраныя з улікам незафіксаванасці ў аўтарытэтных лексікаграфічных крыніцах розных тыпаў, з’яўляюцца надзейнымі канстытуентамі пласта індывідуальна-аўтарскай лексікі.

У раздзеле 1.3 “Даследаванне структурнай арганізацыі і спосабаў утварэння некадыфікаваных ад’ектыўных кампазітаў” асэнсоўваюцца анамасіялагічны (Л. В. Сосніна, П. Штэкаўэр), структурна-словаўтваральны (А. А. Земская, В. М. Немчанка, Ю. М. Несвятайла, М. Р. Прыгодзіч, П. У. Цароў, М. В. Шабовіч) і сінтаксічны (С. Г. Белікава, В. Т. Гнеўка, З. А. Паціха) падыходы да вывучэння структурнай арганізацыі складаных ад’ектываў.

Раздзел 1.4 “Актуальныя пытанні даследавання семантыкі некадыфікаваных ад’ектыўных кампазітаў” прысвечаны агляду айчынных (В. А. Зразікава, Н. У. Чарнаброўкіна) і замежных (І. Г. Гаравая,

“генетычна” закладзенае ў англійскай мове імкненне да кампрэсіі без канататыўнай інтэнцыі. Аднак англійскія *аказіянальныя* складаныя ад’ектывы (каля 34 %), што належаць у першую чаргу Д. Г. Лоўрэнсу, В. Вульф, Р. Олдынгану (пісьменнікам, схільным да наватарства ў форме, заглыбленасці ва ўнутраны свет чалавека), характарызуюцца падабенствам стылістычнай поліфункцыянальнасці з беларускімі *аказіянальнымі* ад’ектывамі.

Нягледзячы на большую колькасную і якасную вобразна-выяўленчую прадстаўленасць беларускіх НАК, можна канстатаваць пераважную агульнасць вызначальных заканамернасцей рэалізацыі стылістычнага патэнцыялу беларускіх і англійскіх НАК, што абумоўлена: 1) задзейнічанасцю ў вобразнай тканіне твораў у першую чаргу *аказіянальных* адзінак, якія маюць універсальныя стылістычна заарыентаваныя рысы; 2) падабенствам вобразнага мыслення носбітаў рознаструктурных моў [5; 6; 8; 12; 21].

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў

Асноўныя тэарэтычныя палажэнні дысертацыі могуць быць выкарыстаны пры падрыхтоўцы прац па супастаўляльнай семантыцы, параўнальнай тыпалогіі, стылістыцы, дэрываталогіі, экспрэсіўным словаўтварэнні, лінгвакультуралогіі.

Практычныя распрацоўкі (“Ідэаграфічны слоўнік беларускіх і англійскіх некадыфікаваных ад’ектыўных кампазітаў 20–30-х гадоў ХХ стагоддзя”) могуць выкарыстоўвацца пры выкладанні практыкі вуснага і пісьмовага маўлення беларускай і англійскай моў, укладанні слоўнікаў некадыфікаванай лексікі, слоўнікаў мовы пісьменнікаў.

Перспектывым працягам даследавання НАК з’яўляецца распрацоўка алгарытмаў перакладу НАК з захаваннем семантычнай структуры і вобразнасці такіх адзінак.

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА ПА ТЭМЕ ДАСЛЕДАВАННЯ

Артыкулы ў рэцэнзаваных навуковых часопісах

1. Выскварка, Т. А. Кадыфікаваныя і некадыфікаваныя складаныя прыметнікі Зарэцкага-апавядальніка / Т. А. Выскварка // Польша. – 2011. – № 5. – С. 122–128.

2. Астапчык, Т. А. Структура некадыфікаваных прыметнікаў-кампазітаў у беларускай і англійскай мовах (на матэрыяле мастацкіх тэкстаў 20–30-х гг.

XX стагоддзя) / Т. А. Астапчык // Вес. БДПУ. Сер. 1, Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія. – 2014. – № 1. – С. 88–93.

3. Астапчык, Т. А. Лінгвістычныя фактары ўтварэння некадыфікаваных прыметнікаў-кампазітаў у беларускай і англійскай мовах / Т. А. Астапчык // Вес. БДПУ. Сер. 1, Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія. – 2018. – № 1. – С. 99–103.

4. Астапчык, Т. А. Аказіянальныя і патэнцыяльныя некадыфікаваныя прыметнікі-кампазіты: крытэрыі дыферэнцыяцыі / Т. А. Астапчык // Род. слова. – 2018. – № 5. – С. 43–45.

5. Астапчык, Т. А. Структураванне ад’ектыўнага тэкставага семантычнага поля “ПРЫРОДА” ў беларускай і англійскай мовах (на матэрыяле мастацкіх тэкстаў 20–30-х гг. XX стагоддзя) / Т. А. Астапчык // Вес. БДПУ. Сер. 1, Педагогіка. Псіхалогія. Філалогія. – 2018. – № 4. – С. 84–91.

Артыкулы ў зборніках навуковых прац

6. Выскварка, Т. А. Функцыі індывідуальна-аўтарскіх прыметнікаў-кампазітаў у апавяданнях Міхася Зарэцкага / Т. А. Выскварка // Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння : навук. зб. да 60-годдзя П. А. Міхайлава / рэдкал.: Д. В. Дзятко (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2010. – С. 231–234.

7. Выскварка, Т. А. Некадыфікаваныя прыметнікі-кампазіты ў творах Міхася Зарэцкага: семантычны аспект / Т. А. Выскварка // Нацыянальная мова і нацыянальная культура: аспекты ўзаемадзеяння : зб. навук. арт. / Беларус. дзярж. пед. ун-т ; рэдкал.: Д. В. Дзятко (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2011. – С. 55–57.

8. Выскварка, Т. А. Прыметнікі-кампазіты ў драматычных, крытычных і публіцыстычных творах Міхася Зарэцкага / Т. А. Выскварка // Жыццём і словам прысягаючы... : да 90-годдзя заслуж. работніка адукацыі Рэсп. Беларусь, д-ра філал. навук, праф. М. Я. Цікоцкага : зб. навук. пр. / Беларус. дзярж. ун-т, Ін-т журналістыкі ; пад агул. рэд. В. І. Іўчанкава. – Мінск, 2012. – С. 87–90.

9. Астапчык, Т. А. Прыкметы аказіянальнага слова (на матэрыяле навуковай спадчыны А. Г. Лыкава) / Т. А. Астапчык // Образование и наука в Беларуси: актуальные проблемы и перспективы развития в XXI веке : сб. науч. ст. / Белорус. гос. пед. ун-т ; редкол.: В. В. Бушик (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2013. – С. 194–196.

10. Астапчык, Т. А. Актуальныя праблемы даследавання індывідуальна-аўтарскіх прыметнікаў-кампазітаў (на матэрыяле беларускіх мастацкіх тэкстаў

20-30-х гадоў XX стагоддзя) / Т. А. Астапчык // Карповские научные чтения : сб. науч. ст. / Белорус. гос. ун-т. – Минск, 2014. – Вып. 8, ч. 2. – С. 166–169.

11. Астапчык, Т. А. Некадыфікаваны прыметнік-кампазіт: аб’ём паняцця і актуальныя пытанні даследавання / Т. А. Астапчык // Актуальныя праблемы мовазнаўства і лінгвадыдактыкі : да 80-годдзя з дня нараджэння праф. Г. М. Малажай : зб. навук. арт. : у 2 ч. / Брэсц. дзярж. ун-т ; рэдкал.: Л. І. Яўдошына (адк. рэд.) [і інш.]. – Брэст, 2018. – Ч. 1. – С. 125–127.

12. Астапчык, Т. А. Фактары мастацкай выразнасці некадыфікаваных ад’ектыўных кампазітаў у беларускай і англійскай мовах / Т. А. Астапчык // “Дарагое мне – і маё – беларускае” : навук. зб. да 100-годдзя з дня нараджэння праф. Ф. М. Янкоўскага / рэдкал.: Г. М. Валочка [і інш.] ; навук. рэд. Д. В. Дзятко. – Riga, 2018. – С. 82–85.

13. Астапчык, Т. А. Структураванне ад’ектыўнай лексіка-семантычнай групы “Псіхалагічны свет чалавека” праз некадыфікаваныя ад’ектыўныя кампазіты / Т. А. Астапчык // Адзінаццатыя Танкаўскія чытанні (да Года малой радзімы) : зб. навук. арт. / Беларус. дзярж. пед. ун-т ; рэдкал.: В. Д. Старычонок (адк. рэд.) [і інш.]. – Минск, 2018. – С. 13–16.

14. Остапчик, Т. А. Некодифицированные адъективные композиты как конститuentы текстового семантического поля «Человек» (на материале английского языка) / Т. А. Остапчик // Подолання мовних та комунікативних бар’єрів: освіта, наука, культура : зб. наук. пр. / Нац. авіац. ун-т [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Ковтун, С. М. Ягодзінського. – Київ, 2018. – С. 272–276.

Матэрыялы навуковых канферэнцый

15. Выскварка, Т. А. Слова-кампазіты ў аповесці М. Гарэцкага “Ціхая плынь” / Т. А. Выскварка // Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць : XVII Гарэц. чытанні : матэрыялы чытанняў, Минск, 9 крас. 2009 г. (прысвяч. Году роднай зямлі) / Дзярж. музей гісторыі беларус. літ., Рэсп. фонд імя братоў Гарэцкіх, Ін-т мовы і літ. ; рэдкал.: Р. Гарэцкі (адк. рэд.) [і інш.]. – Минск, 2009. – С. 104–107.

16. Выскварка, Т. А. Класіфікацыя складаных прыметнікаў у апавяданнях Міхася Зарэцкага / Т. А. Выскварка // Образование и наука в Беларуси: актуальные проблемы и перспективы развития в XXI веке : материалы науч.-практ. конф. молодых ученых, 21 мая 2010 г. / Белорус. гос. пед. ун-т ; редкол.: В. В. Бушик (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2011. – С. 127–131.

17. Астапчык, Т. А. Некадыфікаваныя прыметнікі-кампазіты як увасабленне словатворчых пошукаў (на матэрыяле беларускай прозы

20–30-х гг. XX стагоддзя / Т. А. Астапчык // Мир языков: ракурс и перспектива : материалы IV Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 22 апр. 2013 г. / Белорус. гос. ун-т ; редкол.: Н. Н. Нижнева (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2013. – С. 322–324.

18. Астапчык, Т. А. Індывідуальна-аўтарскія прыметнікі-кампазіты ў сістэме некадыфікаваных слоў: тэарэтычны аспект / Т. А. Астапчык // Міжнародныя Шамякінскія чытанні “Пісьменнік – Асоба – Час” : матэрыялы III міжнар. навук.-практ. канф., Мазыр, 27 верас. 2013 г. / Мазыр. дзярж. пед. ун-т ; рэдкал.: А. У. Сузько (адк. рэд.) [і інш.]. – Мазыр, 2013. – С. 218–220.

19. Астапчык, Т. А. Складаныя прыметнікі ў беларускай і рускай моўных сістэмах / Т. А. Астапчык // На хвалях мовы : да 90-годдзя з дня нараджэння акад. М. В. Бірылы : матэрыялы міжнар. навук. канф., Мінск, 10–11 верас. 2013 г. / НАН Беларусі [і інш.] ; навук. рэд.: В. П. Русак, В. Д. Старычонок. – Мінск, 2014. – С. 32–37.

20. Астапчык, Т. А. Рэпрэзентацыя беларускай і англійскай моўных карцін свету праз некадыфікаваныя прыметнікі-кампазіты / Т. А. Астапчык // Куляшоўскія чытанні : матэрыялы Міжнар. навук.-практ. канф., Магілёў, 19 крас. 2018 г. / Магілёўс. дзярж. ун-т ; пад рэд. С. Э. Сомова. – Магілёў, 2018. – С. 192–195.

21. Астапчык, Т. Некадыфікаваныя прыметнікі-кампазіты ў творах Максіма Гарэцкага і Рычарда Олдынтана / Т. Астапчык // Максім і Гаўрыла Гарэцкія. Жыццё і творчасць (прысвячаецца 125-годдзю з дня нараджэння Максіма Гарэцкага) : матэрыялы XXVI Гарэц. чытанняў, Мінск, 19 крас. 2018 г. / Дзярж. музей гісторыі беларус. літ., Рэсп. фонд імя братоў Гарэцкіх, Цэнтр даслед. беларус. культуры, мовы і літ. НАН Беларусі ; рэдкал.: Р. Гарэцкі (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2018. – С. 45–50.

22. Остапчик, Т. А. Декодирование семантики некодифицированных прилагательных-композитивов (на материале белорусского и английского языков) [Электронный ресурс] / Т. А. Остапчик // Наука, образование, инновации: апробация результатов исследования : материалы Междунар. (заоч.) науч.-практ. конф., 1 февр. 2018 г. : науч. (непериод.) электрон. изд. / под общ. ред. А. И. Вострецова. – Нефтекамск, 2018. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM).

23. Остапчик, Т. А. Оказиональные и потенциальные прироописательные прилагательные-композитивы в белорусском и английском языках / Т. А. Остапчик // Актуальные направления научных исследований: теория и практика : материалы Междунар. (заоч.) науч.-практ. конф., 16 февр. 2018 г. : в 3 т. / под общ. ред. А. И. Вострецова. – Минск ; Нефтекамск, 2018. – Т. 3. – С. 30–38.

РЭЗІЮМЭ

Астапчык Таццяна Аляксандраўна

Некадыфікаваныя ад'ектыўныя кампазіты ў беларускай і англійскай прозе 20–30-х гадоў XX стагоддзя: структура, семантыка, функцыянаванне

Ключавыя словы: некадыфікаваныя ад'ектыўныя кампазіты, аналітызм, сінтэтызм, тэкставае семантычнае поле, лексіка-семантычная група, аказіянальнае слова, патэнцыяльнае слова, моўная (наіўная) карціна свету, комплексная прымета.

Мэта даследавання: выявіць тыпалагічныя падабенствы і адрозненні ў сістэме беларускіх і англійскіх некадыфікаваных ад'ектыўных кампазітаў на аснове вывучэння іх структуры, семантыкі і функцыянавання ў мастацкай прозе 20–30-х гадоў XX стагоддзя.

Метады даследавання: метады скразной выбаркі, метады кампанентнага аналізу, трансфармацыйны метады, метады лексіка-семантычных палёў, метады сінхроннага супастаўляльнага аналізу, метады колькасных падлікаў, апісальны метады.

Атрыманыя вынікі і іх навізна. Упершыню праведзена супастаўляльнае даследаванне беларускіх і англійскіх некадыфікаваных ад'ектыўных кампазітаў, а іменна: 1) акрэслены аб'ём паняцця “некадыфікаваны ад'ектыўны кампазіт”; прапанаваны крытэрыі дыферэнцыяцыі аказіянальных і патэнцыяльных ад'ектыўных кампазітаў; 2) устаноўлены структурныя разнавіднасці беларускіх і англійскіх некадыфікаваных ад'ектыўных кампазітаў; 3) беларускія і англійскія некадыфікаваныя ад'ектыўныя кампазіты прадстаўлены як канстытуенты тэкставых семантычных палёў і сістэматызаваны ў выглядзе ідэаграфічнага слоўніка; 4) выяўлены стылістычныя асаблівасці функцыянавання беларускіх і англійскіх некадыфікаваных ад'ектыўных кампазітаў.

Рэкамендацыі па выкарыстанні атрыманых вынікаў. Асноўныя тэарэтычныя і практычныя распрацоўкі дысертацыі могуць быць выкарыстаны пры падрыхтоўцы прац па параўнальнай тыпалогіі, стылістыцы, дэрываталогіі, лінгвакультуралогіі; пры выкладанні практыкі вуснага і пісьмовага маўлення беларускай і англійскай моў; пры ўкладанні слоўнікаў некадыфікаванай лексікі, слоўнікаў мовы пісьменнікаў.

Галіна выкарыстання: кантрастыўная лінгвістыка, супастаўляльная лексікалогія, лексікаграфія, стылістыка, словаўтварэнне, лінгвакультуралогія.

РЕЗЮМЕ

Остапчик Татьяна Александровна

Некодифицированные адъективные композиты в белорусской и английской прозе 20–30-х годов XX века: структура, семантика, функционирование

Ключевые слова: некодифицированные адъективные композиты, аналитизм, синтетизм, текстовое семантическое поле, лексико-семантическая группа, окказиональное слово, потенциальное слово, языковая (наивная) картина мира, комплексный признак.

Цель исследования: выявить типологические сходства и различия в системе белорусских и английских некодифицированных адъективных композитов на основе изучения их структуры, семантики и функционирования в художественной прозе 20–30-х годов XX века.

Методы исследования: метод сплошной выборки, метод компонентного анализа, трансформационный метод, метод лексико-семантических полей, метод синхронного сопоставительного анализа, метод количественных подсчетов, описательный метод.

Полученные результаты и их новизна. Впервые осуществлено сопоставительное исследование белорусских и английских некодифицированных адъективных композитов, а именно: 1) определен объем понятия “некодифицированный адъективный композит”; предложены критерии дифференциации окказиональных и потенциальных адъективных композитов; 2) установлены структурные разновидности белорусских и английских некодифицированных адъективных композитов; 3) белорусские и английские некодифицированные адъективные композиты представлены как конститuentы текстовых семантических полей и систематизированы в виде идеографического словаря; 4) выявлены стилистические особенности функционирования белорусских и английских некодифицированных адъективных композитов.

Рекомендации по использованию полученных результатов. Основные теоретические и практические разработки диссертации могут быть использованы при подготовке трудов по сравнительной типологии, стилистике, лингвокультурологии; в процессе преподавания практики устной и письменной речи белорусского и английского языков; при составлении словарей некодифицированной лексики, словарей языка писателей.

Область применения: контрастивная лингвистика, сопоставительная лексикология, лексикография, стилистика, словообразование, лингвокультурология.

SUMMARY

Tatsiana A. Astapchyk

Non-Codified Compound Adjectives in the Belarusian and English Prose of the Twenties-Thirties of the 20th Century: Structure, Semantics, Functioning

Keywords: non-codified compound adjectives, analyticism, synthetism, textual semantic field, lexico-semantic group, occasional word, potential word, language (naive) worldview, complex characteristic.

The aim of the research is to reveal typological differences and similarities between Belarusian and English non-codified compound adjectives through identifying peculiarities of their structure, semantics and functioning.

The methods of the research: continuous sampling method, component analysis method, transformational method, lexico-semantic fields method, synchronic comparative method, quantitative calculation method, descriptive method.

The results obtained and their novelty. The performed comprehensive analysis is the first known comparison of Belarusian non-codified compound adjectives with those in English, in particular: 1) the scope of the concept “non-codified compound adjective” is defined; the criteria of non-codified adjectives differentiation are proposed; 2) structural varieties of Belarusian and English non-codified compound adjectives are described; 3) Belarusian and English non-codified compound adjectives are presented as constituents of textual semantic fields and systematized in the form of an ideographic dictionary; 4) the stylistic peculiarities of Belarusian and English non-codified compound adjectives functioning in discourse are revealed.

Recommendations on application of the obtained results. Theoretical and practical results of this research can be used in textbooks and handbooks on comparative typology, stylistics, linguistic culturology as well as in coursebooks dedicated to speech and written practice of the Belarusian and English languages. The corpora of Belarusian and English non-codified compound adjectives can be used in compiling non-codified words dictionaries, writers’ language dictionaries.

Sphere of application: contrastive linguistics, comparative lexicology, lexicography, word-formation, stylistics, linguistic culturology.